

Katolícka moderna
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Básnici, večnými sľubmi zaviazaní Bohu a cirkvi, romantici a experimentátori, odvrhnutí režimom a zabúdaní literárnou kritikou - do slovenskej poézie priniesli estetické postupy modernej európskej poézie 20. storočia.

Charakteristika podrobnejšie a životopisné údaje:

Literárny prúd v tridsiatych rokoch 20. storočia vytvorili mladí autori, združení okolo františkána Rudolfa Dilonga. Ich poézia pramenila v náboženských a národných hodnotách, esteticky ich však silne ovplyvnili myšlienky francúzskeho mysliteľa a teoretika Henriho Bremonta, najmä jeho knihy Čistá poézia a Modlitba a poézia. Do prvej vlny katolíckej moderny patrili okrem Dilonga básnici Pavol Gašparovič Hlbina, Janko Silan a Ján Haranta. Ich nasledovníkmi boli Pavol Ušák-Oliva, Gorazd Zvonický, Mikuláš Šprinc, Karol Strmeň, Svetoslav Veigl, Ján Motulko a ďalší básnici. Na ich básnickú tvorbu pôsobila poézia francúzskeho básnika Paula Claudela. Za programové vystúpenie básnikov katolíckej moderny je považovaná Antológia mladej slovenskej poézie, ktorú zostavil Rudolf Dilong v roku 1933. V tom istom roku uverejnil kňaz – básnik P.G. Hlbina článok Literárna družina Postup, ktorý mal všetky znaky manifestu, akým sa uvádzali do života literárnej skupiny. Po nástupe komunizmu po roku 1948 časť básnikov emigrovala a časť sa uchýlila do vnútorného exilu. Tí, čo zostali na Slovensku, žili na zabudnutých dedinských farách alebo vo väzniciach. Ich poézia o Bohu a o viere nebola v tom čase vítaná. Prenasledovali ich aj preto, že prinášali zo západu nové umelecké trendy. Inšpirovali sa francúzskym surrealizmom, poetizmom a rôznymi avantgardami, prinášali do slovenskej poézie estetické kritériá modernej poézie 20. storočia. Gorazdovi Zvonickému sa v roku 1950 podarilo ujsť z pracovného tábora a cez Rakúsko emigroval do Argentíny. Pavol Ušák-Oliva zomrel veľmi mladý na tuberkulózu. Na Slovensku zostali žiť Ján Silan, Svetoslav Veigl a Ján Motulko.

Rudolf Dilong sa narodil 1.8. 1905 v Trstenej na Orave. Po maturite sa stal mníchom františkánskej rehole. Po absolvovaní štúdia katolíckej teológie ho vysvätili za kňaza. Niekoľko rokov pôsobil ako stredoškolský profesor náboženstva. Po vypuknutí 2. svetovej vojny narukoval ako vojenský kňaz do armády. V roku 1945 odišiel do emigrácie. Najskôr sa usadil v Ríme, v roku 1947 odišiel do Argentíny, kde najskôr pôsobil ako kňaz slovenských vysťahovalcov v Buenos Aires. Redigoval periodikum Slovenské zvesti. Od roku 1965 žil v kláštore v Pittsburgu. Dilong dostal od literárnych kritikov mnoho prívlastkov – utajený mních, knieža básnikov, básnik uštipnutý slobodou, básnik stratenej slovenskej slobody. Bol považovaný za básnika – búrliváka. Jeho život aj básnickú tvorbu nezmazateľne poznačila veľká a celoživotná láska k židovke Vali. Bola to preňho zakázaná láska, navyše v čase, keď v Európe i na Slovensku vrcholil antisemitizmus. Inšpirácia a dôsledky tohto ľúbostného vzťahu boli neskôr v rôznych podobách prítomné takmer v celej jeho tvorbe. Rudolf Dilong zomrel 7.4. 1986 v Pittsburgu.

Ján Silan sa narodil 24.11.1914 v Sile pri Nitre. Študoval teológiu v Spišskej Kapitule, kde našiel vyspelé intelektuálne prostredie i spolužiakov básnikov, s ktorými vytvoril skupinu Piráti krásy (s Olivom, Šprincom a ďalšími). Pôsobil ako kaplán v Ždiari, neskôr v Liptovskom Hrádku. Venoval sa redaktorskej práci v časopise Verbum. Od roku 1949 bol správcom farnosti vo Važci, kde 16. mája 1984 zomrel.

Diela:

Bohatá literárna tvorba Rudolfa Dilonga obsahuje približne 111 literárnych prác, z ktorých 30 vyšlo na Slovensku, ostatné v cudzine. Z prvých zbierok, ktoré vyšli v tridsiatych rokoch sú to napríklad: Budúci ľudia, Slávne na holiach, Dýchajte, lazy. Z neskoršieho obdobia – zo sedemdesiatych rokov Pokora vína, Ponúkam chlieb so soľou, výber z jeho exilovej poézie vyšiel pod názvom Ja, Rudolfg Dilong, trubadúr (1992). Ako posledné vyšli v roku 2002 jeho básne Hviezdy a smútok. Literárne dielo I., Cesty a stesky, Literárne dielo II. Rudolf Dilong skúšal všetky literárne štýly, ako boli poetizmus alebo nadrealizmus, jeho poézia bola svojrázna, jedinečná. Písal tiež prózy, posledné publikované sú Ruža Dagmar a životopis s názvom Mladosť z očišťa. Písal tiež divadelné hry.

Prvou básnickou zbierkou Janka Silana boli Kuvici, už v nej sa prejavil ako kultivovaný, senzitívny, romantizujúci lyrik, ktorý nadväzoval na symbolizmus. Chlapčenské verše sa nesú v znamení smútku, ktorý má osobnú motiváciu: básnikov slabý zrak (hrozba oslepnutia), matkina smrť, chudoba. Ďalšia zbierka Rebrík do neba znamená výrazný posun ku kresťanskej duchovnej lyrike. Ďalšími zbierkami boli Slávme to spoločne a Kým nebudeme doma (autor má na mysli nebeský domov). Silanove vrcholné zbierky Piesne z Javoriny a Piesne zo Ždiaru spája fascinácia tatranskou prírodou. Po nastolení komunistického režimu Silan nemohol publikovať, len v 60. rokoch sa mu podarilo vydať výber Sám s vami a zbierku Oslnenie. Ďalšie diela vyšli až po roku 1990 – zbierka Katolícke piesne z Važca, román Dom opustenosti a autorovo Súborné dielo (editor J. Pašteka).

P. Ušákovi-Olivovi vyšla počas jeho života len jedna básnická zbierka – Oblaky. V roku 2004 vyšiel súbor - dva zväzky, ktoré ponúkajú komplexný obraz osobnosti a stále nedoceneného diela P. Olivu pod názvom: Torzo literárneho diela a Tak umieral a žije Paľo Oliva. Obsahujú predtým nevydanú zbierku Čierne kvietie a denník z roku 1934 pod názvom Hasnúce iskry. Okrem básní písal Oliva aj psychologické prózy (cyklus Tváre), novely (V hostinci u Ondreja), úvahy a ďalšie – nábožensky zamerané prózy. V druhom zväzku zostavovateľ Július Pašteka uverejnil tiež spomienkový zborník Olivových najbližších priateľov.

Úryvky:

Rudolf Dilong – Osud

Nájdeš ma všade,
voláš sa dotyk,
volám sa ťarcha,
som ako zem,
na celej zemi
máš
oči.

Vidíš ten lístok jesenný?
Zhorí v tvojom mene
a moje meno
zamítkne
v tvojom
prameni.

Ján Haranta – Kvetná nedeľa na dedine – úryvok

Ľud tento vždy mal svoje kalvárie,

zem nehostinnú dostal v údel tvrdý,
lež ľúbi ju a pre ňu mrie i žije.
Križovú cestu svojho boja, žitia,
prizdobil skálím, smrečím, čo ho víta
v pokojnej borbe o chlieb, ženu, deti...
So spomienkami krutosť času letí
a v srdciach našich bielym ohňom svieti
nebeská nádej.

P.G. Hlbina – Logos

Kvet,
krvavý plápol,
ohnivý plameň
dvoch obnažených ramien
čnejúcich dohora.
Plamene.
Jazyky, ktoré hovoria,
keď srdce skamenie.
Biblia sveta
na siedmej strane otvorená:
Do dejín zeme smrť píše
zúfalú svoju satiru.
Živý je každý
len z Bohovraždy!...
Som, ktorý som,
hovoríš Bože,
každému vlastnou rečou.
Som, ktorý som...
nerob tmu väčšou!
Horiaci ker.
Slovo sa stalo Telom.
Ohnivý plameň.
Amen.

Janko Šilan – Väzeň spomína

Tak nahý ako na výsluchu
som hlavu skláňal k bruchu
a plakal, smial sa zo seba.
No potom jedna osoba
ma okríkla, že: stoj!
A potom: drep!
Bože môj, veď ja som bez potrieb.
Môžem i stáť, i ležať.
Tu je to jedno, nie?
Pristúpil jeden pán, bol z kniežat,
mal také meno tajomné,
akože Tomek Lovkúp,
a ponáhľal sa na poľovku,
a tak len poza sny zašepkal:
Ja tvoj prípad úžasný
už poznám, ale nemám čas.
Čakaj ma, kým sa vrátim.
Ty si kňaz a nič Ti nezuteká.

Ja vravím: Veru ani rieka.
Ona sa vráti.
Keď človek aj čas stratí,
je šťastný, že už nenarieka
a čaká po súde
už iba jeden súd.
Leteli labute,
leteli labute,
neviem ich zabudnúť.

Ján Motulko – Čas Herodes – úryvok

Čas Herodes a Herodesi králi
slobodu pyšnú z vlastnej vôle dali.
Nech zhynie každý, komu sa to máli!
Slobodu pyšnú svorne podpísali:
čas Herodes a Herodesi králi:
Dimitrov, Gottwald, ÚRO, Stalin.

Myšlienky:

„U dokonalého básnika básnická skúsenosť má snahu zjednotiť sa v modlitbe, ale sa nezjednocuje; v nás pôsobením básnika sa ľahko zjednotí. Je to zvláštna a paradoxná povaha poézie: modlitba, ktorá sa nemodlí, ale núti k modlitbe.“ (Henri Bremond)

„Claudelova poézia, lyrická i dramatická, je vlastne liturgia. Všetko smeruje k Bohu. Široko založenými obrazmi, mnohoznačnými a neraz i temnými slovami vie vytvoriť náboženské ovzdušie.“ (P.G. Hlbina)

„Nám náboženská poézia je vzlet a extáza k Bohu, pokorenie sa pred majestátnom Božstvom, milosť a dary Božie – to všetko je životnou zložkou nášho bytia, ako je nám náboženstvo životom samým. Lebo my sa neabstrahujeme od života víziami a predstavami o Bohu, o Absolútne: to nadprirodzené s prirodzeným u nás harmonicky splýva.“ (Rudolf Dilong)

„Pri písaní svojho diela stojím bezradne a pýtam sa sám seba: nie je toto to, čo som nechcel napísať? Nemám nič, len srdce mám, ktoré chcelo mať svoju poéziu a mám v srdci jeden nepokoj, ten som napísal... Nesmrteľnej básni neverím, vy tvrdíte opak, ó, rúhate sa! Nesmrteľná báseň by bola tá, ktorú by mohol iba Boh kanonizovať. Boh je krása a najvyššia poézia.“ (Rudolf Dilong)

„Žijem. Spomínam. Trpím. Chcel by som byť svätý. Hyniem pomaly. A chcelo by sa mi žiť. HROZNE ŽIŤ...“ (Pavol Ušák-Oliva pár mesiacov pred smrťou)

„Základné ladenie Piesní z Javoriny a Piesní zo Ždiaru a vlastne celej Silanovej tvorby je hymnické. V týchto súvislostiach je dôležité, že žánru hymnu sa venoval aj ako prekladateľ – roku 1943 vydal dva knižné zväzky prekladov latinských kresťanských hymnov od rozličných autorov Hymny 1 a Hymny 2. V Silanovej poézii sa popri hymne či hymnिकosti k slovu dostáva aj elégia či elegickosť, ktoré sú spojené v žalme, čo zase odkazuje na žalmické žánrové východisko. Spojeniu hymnिकosti a elegickosti zodpovedá u Silana oxymorická jednota radosti a utrpenia, viažuca sa na kresťanskú paradigmu jeho tvorby.“ (Ján Zambor o Jánovi Silanovi)

„Vôbec nebol z bezproblematických. Dost' ho tiesnil ten seminár, všetky jeho kúty – priestory, celý jeho režim. Tak ho bolo možné charakterizovať, a to nielen pre seminár, ale pre celý život: sloboda bola jeho náruživosťou. Bol by sa opíjal slobodou, životným elementom. Tiesnilo ho každé viazanie – veď koľko rás sa proti nemu búril. Plný rozporov bol tento mladý bohoslovec. Ako sa ustáli – a či sa vôbec raz vekom ustáli? V komunite seminára bol básnikom. Všetci to uznávali a vážili si ho. Ale on sa priečil proti tomu, napríklad, keď rektor ho zavše molestoval, aby zložil príležitostnú báseň, keď sa chystala dajaká oslava.“ (Ladislav Hanus o Jánovi Silanovi)